

U ime Oca i Sina i Svetog duha, velepoštovanom rukom na kojoj blista biskupski prsten, monsinjor biskup-nadbiskup grada Palme deliocima pravde pokazuje na grudi rđave sirotinje. Tako kaže Žorž Bernanos. Tako kaže jedan predani katolik.

Nalazimo se u Španiji, 1936. Građanski rat je na vratima, a moja majka je rđava sirotinja. Rđava sirotinja jeste sirotinja koja pušta jezičinu. Moja majka 18. jula 1936. prvi put u životu pušta jezičinu. Ima petnaest godina. Živi u selu odsečenom od sveta, gde već vekovima veliki zemljoposednici drže porodice poput njene u najvećoj nemaštini.

U istom trenutku, sin Žorža Bernanosa, u plavoj uniformi Falange, sprema se za borbu u madridskim rovovima. Nekoliko nedelja Bernanos veruje da je ulazak njegovog sina u redove nacionalista opravdan i legitiman. Poznato je kakve ideje zastupa. Bio je aktivista Francuske akcije. Divi se Drimonu. Izjašnjava se kao monarhista, katolik, baštinik starih francuskih tradicija, duhom bliži radničkoj aristokraciji nego bogatoj buržoaziji, koju mrzi iz dna duše. Našavši se u Španiji u trenutku kada generali ustaju protiv Republike, isprva ne sagledava veličinu katastrofe. Ali ubrzo više ne uspeva da iskrivi ono što je očigledno. Vidi kako nacionalisti preduzimaju sistematske čistke sumnjivaca, dok im

između dva ubistva katolički velikodostojnici daju oprost u ime Oca i Sina i Svetog duha. Španska crkva postala je Kurva vojnih lica – čistilaca.

Dok mu se želudac prevrće, Bernanos nemoćno posmatra to sramno šurovanje. Potom, u iscrpljujućem naponu lucidnosti koja ga primorava da raskine s nekadašnjim simpatijama, rešava da napiše ono čemu svedoči i što ga razdire.

U svom taboru bezmalo je jedini koji ima hrabrosti za to.

A mis soledades voy De mis soledades vengo.

Osamnaestog jula 1936, moja majka, zajedno s mojom babom, izlazi pred los senjores Burgos, koji žele da unajme novu kućnu pomoćnicu, budući da su prethodnu oterali pod izgovorom da smrdi na luk. U trenutku donošenja presude, don Haime Burgos Obregon okreće ka supruzi samozadovoljno lice i, pošto je osmotrio moju majku od glave do pete, izjavljuje samouverenim tonom koji moja majka nikad neće zaboraviti: Izgleda baš smerno. Moja baka zahvaljuje mu kao da joj je čestitao, ali ja, kaže mi majka, ja od te rečenice iskačem iz kože, recepcioniram je kao uvredu, kao patada al culo, dušo, una patada al culo, i u sebi pravim salto od deset metara, što podbunjuje moj mozak uspavan više od petnaest godina i olakšava mi da shvatim šta znače sva ona parlanja koja je moj brat Hose preneo iz Lerime. Onda, pošto smo izašli natrag na ulicu, počinjem da gričem (ja: da vičem), da vičem Izgleda baš smerno, shvataš li šta to znači? Tiše, pobogu, moli me majka, prilično nevidljiva žena. To znači, ključala sam, dušo, ključala, to znači da ću biti baš poslušna i baš stupida kućna pomoćnica! To znači

da ću bez reči primati sve naredbe donje Sol i bez reči čistiti stroku za njom! To znači da ću dati sve garantije da sam perfektani idiot, nikad ni za šta neću pružati resistenciju, nikad neću biti problematikka! To znači da će mi don Haime plaćati, kako ono ti kažeš? – neku siću, i još ću morati da mu govorim muchísimas gracias, s tim smernim izgledom što mi tako dobro pristaje. Isuse Bože, mrmlja moja majka s alarmisanim pogledom, tiše, neko će te čuti. A ja gričem još jače: Bole me dupe ako me čuje, neću da budem „žena” kod Burgosovih, više volim da budem kurva u gradu! Pobogu, preklinje me majka, ne govori takve stupidosti. Nisu nam ponudili ni da sednemo, kažem joj indignisano, nit su se rukovali s nama, i iznenada se rekordiram (ja: setim), setim da imam infekciju na palcu šake i da mi je prst zamotan, dobro, infekciju, nemoj mi ispravljati svaku reč jer nikad neću završiti. Kako bi me smirila, majka me šapatom podseća da mogu očekivati znatne benefisije ako me Burgosovi unajme: dobiću smeštaj, biću sita i čista, nedeljom ću biti libera, pa ću ići da igram hotu na trgu kod Crkve, imaću platicu i mali anualni dodatak, s kojim ću moći da konstituiram malu nevestinsku spremu, pa čak i da nešto ostavim na stranu. Na te reči, ja drečim: Bolje da sam muertva! Dios mío, uzdiše moja majka i alarmisano baca pogled na dva reda kuća duž uličice. A ja krećem da trčim punim tijempom ka svom tavanu. Srećom, sutrašnjeg dana izbija rat, što znači da nikad nisam postala kućna pomoćnica, ni kod Burgosovih ni kod bilo koga. Rat je, dušo, došao kô poručen kec na jedanaest.

Večeras moja majka gleda televiziju, gde slučajno vidi nekog čoveka kako doziva predsednika Republike, što je

podseća na oduševljenje njenog brata Hosea po povratku iz Lerime, na mladalačko nestrpljenje i žar koji su mu davali lepotu. I sve se jednim potezom vraća, ona rečeničica don Haimea Burgosa Obregona, veselje u julu 36, ushićeno otkrivanje grada, i lice onoga koga je ludo volela, koga moja sestra i ja od detinjstva zovemo Andre Malro.

Moja majka zove se Monserat Monklus Arhona, i ja tom imenu sa zadovoljstvom produžavam život i udaljavam ga na neko vreme od ništavila koje mu je suđeno. Zasad u priповest koju započinjem ne želim da uvedem nijedan izmišljen lik. Moja majka je moja majka, Bernanos je cenijeni pisac *Velikih grobalja na mesečini*, a Katolička crkva odvratna institucija kakva je bila 36.

FUENTE ES MI VIDA EN QUE MIS OBRAS BEBEN

Moja majka rođena je 14. marta 1921. Njeni bližnji zovu je Monse ili Monsita. Devedeset joj je godina u trenutku kada za mene dočarava svoju mladost na onom mešanom, transpirinejskom jeziku kojim govori otkako se igrom slučaja, pre više od sedamdeset godina, obrela u jednom selu na jugozapadu Francuske.

Moja majka bila je lepa. Kažu mi da je nekad imala ono sasvim posebno dostojanstveno držanje kakvo su Španjolke sticale od nošenja cántara na glavi, a danas se takvo viđa samo kod balerina. Kažu mi da se kretala kao barka, savršeno prava, gipka kao jedro. Kažu mi da je imala telo za film, a u očima je nosila dobrotu svog srca.

Danas je stara, lice joj je izborano, telo oronulo, hoda pometeno, lelujava, ali mladost obitava u njenom pogledu, koji dočaravanje Španije iz 36. oživljava svetlošću kakvu u njemu nikad nisam videla. Moja majka pati od poremećaja u pamćenju, i svim događajima koje je proživela između rata i današnjeg dana zauvek je izgubila trag u sećanju. Ali čuva potpuno netaknutu uspomenu na to leto kada se desilo ono nezamislivo, to leto 36, kada je, kaže, otkrila život, što je nesumnjivo predstavljalo jedinu pustolovinu u njenom bivstvovanju. Znači li to da ono što je moja majka u narednih sedamdeset pet godina smatrala stvarnošću za nju nije istinski postojalo? Ponekad pomislim da je tako.

Večeras je opet slušam kako džara pepeo svoje izgubljene mladosti i vidim kako joj se lice žari, kao da se sva njena životna radost skupila u tih nekoliko dana leta 36. u velikom španskom gradu, i kao da je, za nju, vreme stalo u calle San Martín, 13. avgusta 1936, u osam ujutro. Slušam kako mi priča svoje uspomene, za mene upotpunjene i smračene Bernanosovim *Velikim grobljima na mesečini*, koja uporedo čitam. I pokušavam da odgonetnem razloge nemira koji te dve pripovesti u meni bude, nemira koji me, bojim se, može odvući tamo kuda nikako nisam nameravala da odem. Tačnije, osećam kako se, dok one teku, u mene kroz neotkrivene ūstave uvlače protivrečna i, sve u svemu, prilično zbrkana osećanja. Dok majčina pripovest o anarhističkom iskustvu iz 36. u mom srcu budi nekakvu zadivljenost, nekakvu detinju radost, pripovest o zverstvima koja opisuje Bernanos, suočen s čovečjim mrakom, mržnjom i besom,

oživljava moju strepnju da ću u današnje vreme doživeti da se nekoliko skotova ponovo veže za te odurne ideje za koje sam mislila da su odavno uspavane. U trenutku kada se moja majka, tada petnaestogodišnjakinja, prijavljuje s mom babom za mesto služavke, sestra gorepomenutog don Haimea Burgosa Obregona, donja Pura, večito ukrućena na ivici stolice s visokim naslonom presvučenim kožom, oduševljeno čita urednički komentar na prvoj stranici novina *Aksion Espanjola*: „Jedan mladi general rešio je da preuzme komandu nad Velikom Španijom, koja tone u demokratiju i socijalizam, kako bi podigao branu protiv boljševičke invazije. Na poziv tog izvanrednog predvodnika, drugi generali okupili su se bez oklevanja oko njega, i probudile su se nacionalne lige. Ali hoće li duh, inteligencija, posvećenost otadžbini i junaštvo biti kadri da izađu na kraj s bednim apetitima i životinjskim nagonima koje je moskovska vlada uzdigla na poziciju moći u nadi da će tako zatrovati čitavu sredozemnu Evropu?” Pitanje kojim se članak završava baca donju Puru u takvu brigu da ona odmah dobija lupanje srca. Donja Pura je, naime, podložna lupanju srca. I mada joj je lekar preporučio da izbegava nerviranja koja prouzrokuju lupanje srca, njena rodoljubiva osećanja nalažu joj da čita nacionalističke novine. To mi je dužnost, doktore, kaže, dok je glas izdaje. Narednih dana, donja Pura živi u strahu da će joj kuću opljačkati, zemlju pokrasti i imetak uništiti Hose, Monsin brat, i njegova lopovska banda. Zato što joj je Maruka, bakalka, prišapnula u poverenju kako anarhisti u svojim đirovima prave krvave prepade, siluju časne sestre pa im vade utrobu, a onda kaljaju njihove samostane čineći užasna svetogrđa. Od tada ih donja Pura zamišlja kako upa-

daju u njenu sobu, otkidaju raspeće od slonovače sa zida iznad njene bele postelje, grabe njenu kutiju za nakit inkrustiranu emajlom, i odaju se, Isuse Bože, zlostavljanjima za kakva ne postoji reč. Pa ipak, ona se i dalje na ulici javlja roditeljima tih usijanih glava. Mora biti da ima dobro srce! Ali kad padne večer, spušta se na klekalo i preklinje Nebesa da čuvaju njene bližnje od tih divljaka kojima ništa nije sveto.

Crkli dabogda!

Tek što je izgovorila tu rečenicu, crveni od stida što je iskazala takvu želju. Da li je Gospod Bog, koji je, kažu, obdaren natprirodnim sluhom, čuo njene reči? Ispovediće se ona koliko sutra don Migelu (seoskom popu koji još nije pobjegao), a ovaj će joj kao pokoru propisati tri Zdravomarije i jedan Očenaš, pošto oni na njenu savest imaju gotovo trenutno lekovito dejstvo, poput kesice aspirina. Poznato je da, u to vreme, katolički zločini nad crvenima, kako god da su izvršeni, hladnim oružjem, vatrenim oružjem, pendrecima ili gvozdanim šipkama, istog časa bivaju opravdani i oprošteni, dovoljno je da njihovi počinioci pre večernje molitve izgovore molitvu pokajanja, budući da se sitne nagodbe sa španskim Nebesima pokazuju u pravom smislu reči čudotvornim.

Donja Pura nastavlja zazivanje, sad se moli Presvetoj Bogorodici Mariji da okonča ujdurme tih besramnika koji smrtno vređaju njenog Gospoda Boga. Donja Pura, naime, smatra da nasrtaj na njena bogatstva predstavlja smrtnu uvredu njenom Gospodu Bogu. Donja Pura, naime, bolje nego iko zna šta smrtno vređa njenog Gospoda Boga. Donja Pura je, naime, jedna od osoba koje u selu označavaju rečitom skra-

ćenicom facha. Facha je reč koja, izgovorena sa španskim č, izleće kao pljuca.

Facha u selu ima u ograničenom broju, a zajedničko im je što smatraju da:

NEMA DOBROG CRVENOG DO MRTVOG CRVENOG.

Hose, moj ujak, Monsin brat, on je crveni, bolje rečeno crveno-crni.

Otkako mu je sestra ispričala šta je bilo u poseti Burgosovima, ne napušta ga bes. Te 36. crvene ne napušta bes. A crveno-crne još manje.

Hose smatra da su njegovu sestru uvredili. Španija 36. vrvi od uvređenih.

Izgleda baš smerno! Izgleda baš smerno! Ma, za koga taj cabrón sebe smatra? Zažaliće taj sinvergüenza zbog ovoga! Ima da ga nateramo da proguta svoju jebenu usranu rečenicu! Začepićemo njušku tom burguésu!

Otkako se vratio iz Lerime, Hose nije onaj stari. U pogledu nosi odraz neverovatnih, neopisivih prizora, a u ustima reči iz nekog drugog sveta, zbog kojih njegova majka kaže Pro-menili su mi sina.

Svake godine, između berbe badema u maju i lešnika u septembru, Hose odlazi da kao sezonac skuplja seno na velikom imanju u okolini Lerime, da dirinči više nego što je u stanju, za platu koja je smešna, ali on je s ponosom daruje roditeljima.

Od njegove četrnaeste, dani mu prolaze u poljskim radovima koji počinju u zoru i ne završavaju se pre sumraka.